

Tibor Martan

PODMEČE

Čkomina je stiha prezela selo. Reči so se na jeziki podušile kak ogenj na vetru i deždu. I oni kaj so navek imeli čudaj toga za povedati ve so čkomeli. Svet se ni kazal po poti. Firungi so stali na obloki kak da tiraju sonca i njegvu svetlost v kraj i prose kmicu da ostane totu još jen časek. Čak se i mladina držala kočaka. Jedino so goske išle na poteke i mlake al' brez kriča, jena za drogu nemo kak soldati vu rata. Čakal se zvon z turnja. On je trebal prenesti ljudem ono kaj so velečasni nakanili napraviti. Trebalo se več zeznati je li se bo za pokojnicom žalilo krščanjski il' se nebu. Snočka je zvonar našel pri stare lipe na križanju potof za raspelom mrtvo telo Jelke, čeri grofovskoga kočijaša. Praf za praf neje se znalo je li Jelka čer staroga kočijaša Blaža i njegve žene Margite. Čudaj se toga o Jelke povedalo. Pucička se rodila dok so Blaž i Margita več bili stareši ljudi, a i selske babe koje so išle glet Margitu pokle Jelkina rođenja so glase pustile da je pucička lepa i žmefka, al' da ima preveč doge i zlatne lasi za tek rojeno detešce. Takovi glasi so došli i do stare Francike. Ona je vu to vreme bila najstareša žena vu selu i zato so ju držali za jako spametnu ženu.

- Pucička neje ljudski stvor. Margitino dete so vile zeke k sebi, a v njeinu zibaču dele svoje vilinsko podmeče. Deca se ne rode z lasi. Tu i tam ima koje črnoga laseka, al' zlatnoga nigdar. Jedino vilinska deca imaju mam doge i zlatne vilinske lasi. – tumačila je Francika zbonjenim sosedami.

I tak je selo Jelku preglasilo za vilinsko podmeče. Jelka je rasla dale od sela v grofovske štale z konji. Igrala se ž njimi, kite im plela, ranila ih z rok i jahala brez sedla i vojki. Jelkine lasi bile so doge i zlatne i nekak kak žive. Gda se čovek vu njih zagledel činilo mu se da migaju, da tečeju kak potek il' da gore kak jurjevskoga kresa ognjec. Povedalo se da Jelka lasi pere v rose i megle, da ih nigdar z češljom ne skube i da ih nigdar zo škarja ne reže. Verovalo se da šte najde Jelkinu las bo srečen tak dogo dok ju ne skuri. Jelkine lasi mogle so čoveka rešiti i

bradvki zo tela. Bradavku je trebalo pri korenu fest zvezati z Jelkinem lasom i za koji dan ona bi prvo počrnela kak vogljen, a onda bi sama od sebe opala doli kak soho listje rasta.

Gda je zašla bliže osemnajstomu letu Jelke so lasi prešle pasa i curele prek do koleni. Stara ju je grofica furt nagovarala da lasi odreže i preda ih kakvom vlasuljaru vu stranski svet il' domačem brice il' muzikantom za žice. Jelka neje za to štela ni čuti. Njeine lasi bile so samo njeine.

Gda so joj starci pomrli napustila je grofovske štale i otišla živeti v staru hižičku sve babice pri hoste. Ta je hižička letima bila posta i vu nje so jedino palčeki i senice delali sva gnezda i mučke si tiče čuvali od dežda, vročin i jastrebof. Tu i tam so na obločnica i grličice imela stana. Jelka se totu nadala najti mučko mira i spasenja od stare grofice koja ju je furt svojem gostem pokazovala kak zarobljeno vilinsko dete zlatnejih las.

- Poglečte, samo poglečte kaj moja milost ima, vilinsko dete! Ni cesar v svoji dvori nema takvoga blaga! Kam got prešli po svetu povedajte o meni i mojemu blagu! – navek je falno kričala grofica sredi dvorišča držeči Jelku za roku dok so plemeniti gosti čez otprte obloke lukali na nju i hitali okoli nje svetle krajcare.

Jelka je z sobu od grofice otpeljala dve stare kobile, Fuksu i Mirzu, koje je ova nakanil mesarom za klobasice predati. Ta stara i zoslužena živina zavredela je imeti par lepih cajtov življenja brez biča i kočije. Kobile so fest rada imele Jelku. Furt so išle za njo i glave joj revele v roke da ih gladi po gobci. Pred hižičkom je Jelka napravila vrčaka za povrtje i kramper, a vu stare predrtje lonce je posadila čudaj korenja metvice, božjega zeliča i božjega ognjeca. Od toga je sadja zdelavala vračtva za boli i rane. Jelkino je vračtvo bilo na ceni. Neje bilo čoveka vu selu koji bar jenpot neje prosil Jelku vračtva za svoj beteg. Jelka je navek dala i to zabadaf. Veruvala je da vračtvo nebo delovalo ak' se plati. Tu i tam je koja zafalna mater, gda je vračtvo detetu, pomoglo znala donesti Jelki kakovu štrucu zdiganjke ili tunjčec kiselog

mleka. Selo je Jelku poštuvalo samo onda gda ju je trebalo. Vu zimske večerke se o nje zmišljavalo sakojačke pripovesti.

- Jekla z hoste je kralica vil. K nje za Ivanje zalaze se vile i to one koje živiju vu pečinju i one z oblakof i one potočne i one z gori. Pri nje se zidu v rane zorje, kresa zakure, kolce zavode i Jelku na tronuša zdigneju i zo vencem od cvetja i preproti kruniju. A Jelka ih pokle se te parade v dohe preobrazi i da im dopuščenja da idu po selu tek rojene dece sodbu soditi. Trebati je zato detetu vu zibače spodi glave koji dinar deti, a na stolu navek imeti prestrti belu plaftu i na nje mučko sohoga sira, kruznoga krujeka i črnoga vina. To se je Jelkinem vilam mito da bolše sodiju. Se to one pobereju i k Jelke odneseju za goščenje. Nabereju toga tuliko kaj Jelka more celo leto živeti i nikaj ne delati. – tak so povedale žene med sobu dok se perje pokle Katalenja počelo čehati i vesi po hiža slagati.

Jedino lugarof sinek Jakop ni nigdar štel veruvati vu te pripovesti. Bil je to kuražni dečošinec koji ni poznal strah. Poskriveči je jen cajt varal Jelku i tak spoznal da puca ima dobru došu. Zagledel se vu nju. I Jelka je njega spazila.

- Dojdi, idemo k obedu! Več dosti dugo čepiš iza kupinca. Morti si lačen? Kramper na ranji je zgotovljen, još kipi! Ima dosti luka i svinjske masti nutre i črljene hude paprike i prplja. Baš je onakvi kakvoga rada ješ! – vuzvala ga je jen den.

- Kak znaš kaj je meni po volji!? – začudil se i skočil z kupinca bržeše od splašenoga zajca.

- Nesi jedini čovek na svetu koji zna varati! To ljudi od navek delaju! – povedla je veselo čez smeh.

- Varala si me? Priznaš!? – pital je vu čudu.

- I ti si mene! Morti je greh? Bomo pitali velečasnoga.– mam je povedla.

- Zakaj si to delala?- pital je srdito.

- Štela sem ti biti bližje... Vabiju me k tebi tva oka... Tak so gliboka... Vu njima senje spiju... Očem ih za se zeti... Sreču najti... - stiha je rekla sramečno gledeči vu zemlicu.

Jakop neje nikaj na to povedal, primeknol se Jelki i zavlekel sve prste vu njezine lasi. Prvo ih je prinesel svojem i obrazi i ž njimi vblažil črleninu kaj je ž njih zvirala, a potlam prinesel i vusnicama. Kušoval ih je i kušoval. Ni mogel stati, Jelke je srcece igralo. Kupinec krej njih je drftal kak vu kesnu jesen pod mrazi.

Od onda so Jelka i Jakop bili furt skup. On bi poskrivečki othajal od hiže v sake one zgode gda neje materi i ocu trebal biti pred oči. Rada so brali jagode, grozdice i impera po hoste, bežali po ledina i vmivali se na poteku pozadi Jelkine hiže. Jakop je i kosil zapušćene senokoše i donášal Mirze i Fukse friškoga trača kaj je tak lepo dišal po plučnjaku i preprocu. Jelke ni bilo teško ni za žega stati pri ognju komina i Jakopu skuhavati octenu mrkevci i družgani grajek z pečenim lukom. Deni so išli, a Jelka i Jakop so se prek na prek povezali kak metvozi na prdenu i postali kak jeno. Čutili so isto. Reči im nesu trebale za spomenka. Misel jenoga je bila misel drogoga. Nakanili so se i oženiti, al' so onda zvezde na nebiču dale znaka da se med ljudem spravlja veliki i dogi rat. Prvo so soldati otpeljali z sobu Mirzu i Fuksu, a za Jurjevo Jelke so fkrali i Jakopa. Toga je stisla Jelkinu došu tak hudo kaj je jokala žofke soze i od cajta do cajta čutila da je vmrla i zašla vu peklenoga ognja. Trpljenje doša ju je nazaj pripeljalo respelu pri stare lipe na križanju potof. Tu je spodi Jezušovih nog vu drvene škatulje bil kipček svetice z rožami. Zmislila se Jelka kak joj je mamica za života govorila da ta svetica pomaže mladem ljudem najti svega para i ta ju treba poštovati, rože joj nositi, sveče joj kuriti i molitve zgovarjati. I prosila je i prosila Jelka sveticu na koleni da Jakopa povrne dimo se dok se vu nje život neje zgasil.

- Jelka ni hojdila v cerkvu, al' je vmrla pri respelu, na svete zemlice, to je znamen da mora biti kršćanjski pokopana. Kaško, naj zvona zvoniju, a žene naj tela operu, obleču i sprave vu

škrinju za sprevoda. Do treče vure naj bu škrinja vu cerkve pred jentarom. Prvo bodem mešu za došu služil, a onda pemo na groblje zakopati pokojnicu. – naredil je velečasni zvonaru.

- Kak vi veliste velečasni, al' se bo svet pital zakaj pokojnicu pokapate kak groficu. Si ju drže za grešnoga stvora, za vilinsko podmeče. – čodil se zvonar.

- Meni na došu to ide, Kaško, meni, ak' te bodu pitali. – fkoril je velečasni zvonara.

Jekla je kršćanjski zakopana kre matera i oca, bez cvetja i sveč. Spratila ju je na počinka šačica stareših žen v črnemi ropci. Drugi den po sprevodu na Jelkinu grobeku grobar je spazil beloga venca. Selo je reklo: Vile so došle senoči ojokati sve podmeče!

Tri meseca pokle lugar i lugarka so dobili črnu kartu. Njihov sin Jakop poginul je v ratu. Metki stranjskih soldatof so mu prebili pljuča. Poginul je na isti den gda je vmrla i Jelka.